

6.1 Cíl genofondových sbírek a průzkumu

Cíl průzkumu a zřizování genofondových sbírek lze spatřovat především:

a) v záchraně variability ovocných dřevin,

Vzhledem k neustále se zhoršujícímu životnímu prostředí na Zemi vznikají i nové nároky na vlastnosti kulturních rostlin. Proto současné i perspektivní šlechtitelské cíle v ovocnářství jsou náročné. Stále intenzivněji se hledají odrůdy nesoucí donory rezistence ke škodlivým biotickým a abiotickým činitelům.

V současné době se šlechtění jabloní orientuje na rezistenci proti strupovitosti, padlí, spále růžokvětých, u slivoní na odolnost vůči virovému onemocnění - šarka. Teplomilné druhy (ořešák, broskev, meruňka, mandloň) na odolnost proti namrzání ve dřevě, v květu apod. Samozřejmě při zachování současných vzhledových, chuťových a jiných potřebných vlastností.

V budoucnu se budou prosazovat odrůdy rezistentní proti houbovým, virovým a bakteriálním chorobám, jakož i odolné vůči živočišným škůdcům, tedy biotickým činitelům. Pro pěstování budou vyžadovány odrůdy plastické ke kolísání teplot (ve dřevě, kořenech, květech a plodech), tolerantní k zamokření, suchu, zasolení půd, teplotním výkyvům během vegetace, reziduím, imisním stresům a dalším klimatickým defektům. Tedy budou odolné vůči abiotickým činitelům. Ve vztahu k budoucím možným technologiím pěstování ovoce je nutné vyhledávat odrůdy s dobrým fotosyntetickým potenciálem.

Ekonomika ovocnářství bude vyžadovat po šlechtitelích vhodné odrůdy pro mechanizovanou sklizeň, odrůdy s vyhovující korunou, s vhodnou dobou sklizňové zralosti a energeticky nenáročné ke skladování. Mnohé z těchto požadavků splňují alespoň v jedné vlastnosti některé místní odrůdy.

b) v poznání a zmapování doposud existujících místních odrůd

Je možné najít a vytipovat místní odrůdy, které se podílí na ekologizaci krajiny a sehrají důležitou roli při projektové dokumentaci územního plánování. Tyto se mohou použít k tvorbě biocenter a biokoridorů v krajině. Ne každý z projektantů - krajinářů je však vybaven znalostmi o místních polokulturních a lokálních odrůdách a formách regionu, který zpracovává. Žádný jiný dřevinný rostlinný druh nemůže být lepší pro rozvoj biologické diversity v konkrétní lokalitě, než ten, který z ní pochází. Jistě naší krajině nepříspěvá používání cizích druhů při výsadbě solitér, remízků i rozptýlené zeleně.

Obrázek: Místní odrůda slivoně 'Bílá trnečka' - Valašsko - Bystřička

Obrázek: Místní odrůda slivoně 'Kulovačky' - Valašsko – Zubří.

Obrázek: Místní odrůda jabloně 'Kropěnka' - Valašsko – Valašské muzeum v přírodě.

Pro zahrádkářskou a chalupářskou obec by mohly být zajímavé i ovocné druhy a odrůdy okrasně užitkového charakteru - s chutnými plody a okrasným (třeba barevným) listem anebo výrazným květenstvím.

c) v obohacení regionální historie, etnografie a dialektologie.

...místní jména tratí, polí, luk, hájů a lesů pro místopis a dosti často pro obecné dějiny mají důležitost tak vážnou, jako listiny v diplomatářích.

J. A. Komenský, XII. 232

Někteří historikové uvádějí, že ovocný strom připoutal člověka na jedno místo. Ovocný strom a člověk již dávno k sobě patří a historie některých rodů a rodin je s ovocným stromem spjata již několik století.

Vladaři, šlechta, panstvo i obyčejný lid se různým dílem zapsali do naší etnografie a dialektologie. Existuje mnoho krásných lidových písní, básní, pořekadel a sentencí o ovocném stromu. Vnímavost i těch nejobyčejnějších pěstitelů ovoce dala vzniknout pořekadlům, pravidlům a pranostikám, které pomáhaly v jejich práci.

Lidová pojmenování ovoce tvoří jednu z velkých částí dialektologického bohatství českého jazyka. Bohužel, toto tvrzení nelze doložit žádnou zveřejněnou studií, protože se touto problematikou zatím nikdo důkladně nezabýval. Jak uvádí TETERA (2002) neuzavřená práce dosud čítá více jak 6,5 tis. českých pojmenování jabloní.

Kromě místních odrůd ovoce dostávaly lidové názvy i odrůdy pojmenované a pomologicky popsané. Například stará odrůda „Hedvábné bílé zimní“ má synonyma: 'Běličné', 'Bělicové', 'Bílé tafetové', 'Hedbávky', 'Hedbávní zimní tafetové', 'Hedvábče', 'Papírové', 'Polomíšenky', 'Syrečky', 'Tafetové', 'Tafetky', 'Tvarůšky' a další.

Lidové názvy odrůd ovoce vznikaly:

1. **dle vlastností plodů** - Hrávky, Štěrchotky, Kamenice, Tvrdky, Křapáče, Papírky
2. **dle chuti** - Medová, Malinová, Jahodová, Sladké, Rybízové, Kyselky, Citronky, Zadrhalky
3. **dle tvaru** - Žbáňky, Žbány, Cibule, Cibulky, Ploščky, Ovčí hubičky, Dlouhačky, Čáry
4. **dle barvy** - Červeňůvky, Červené, Krvavé, Krvouše, Cigánky, Sivule, Zelenky
5. **dle vzhledu** - Šedky, Škaredky, Skvostné, Žíhané
6. **dle doby dozrávání** - Žitničky, Žňůvky, Ovesničky, Václavky, Bartolomějky, Šimůnky, Vavříny
7. **dle původu** - Polky, Uherky, Němčůvky, Americké, Francouzské, Slovenky, Pražky, Koryčanky
8. **dle majitelů** - Kovářky, Sedlářky, Mexovičky, Machálky
9. **dle místa výskytu** - Dvorčinky, Polní, Pasečony, Hajzlůvky
10. **dle využití** - Koláčky, Štrudláky, Sušilničky, Gořolunky
11. **dle doby a skladování** - Jarničky, Jarní, Dvouletá
12. **dle způsobu skladování** - Košová, Ovsová
13. **dle způsobu násady plodů** - Věncová, Věňčáky, Hroznová
14. **dle rodinných příslušníků** - Babiččino, Otcovo, Matčino
15. **dle následků požití** - Sralky, Drístačky

d) v ekonomickém obohacení regionu

Při evidenci mohou být zjištěny odrůdy, které v minulosti hrály důležitou ekonomickou roli v obživě obyvatel, zejména lokalit vzdálených od města. Plnily funkci samozásobitelskou, ba i funkci obchodní. V některých obcích bylo i více sušáren než jedna, a téměř v každé druhé rodině se vařila povidla a snad v každé se „pálilo“.

Obrázek: Tradiční zpracování ovoce – slivoní – z extenzivních sadů – smažení trnek (výroba povidel).

Obrázek: Tradiční způsob zpracování ovoce z extenzivních sadů – sušení „křížal“, „pracharandy“, atd.

S rozvojem alternativního zemědělství se nabízí využití ještě existujících plodících ovocných stromů v zahradách a krajině, které nebyly chemické ošetřené. Úroda z těchto velkých stromů může být „ekologicky“ zpracována na mošty, povidla, dětské přesnídávky, křížaly, kandované ovoce, sirupy a samozásobitelské vysokokalorické tekutiny.

Vytipované a uznané stromy rovněž mohou být zdrojem příjmu jako semenné stromy pro produkci osiva na školkařský podnožový materiál.

e) v rezervoáru zdrojů vědeckého bádání

Biologické vědecké bádání pokračuje pomaleji než úbytek druhů a jednotlivých forem z naší přírody. Zachování jakéhokoliv druhu, odrůdy a formy může mít pro vědecké poznání nesmírnou důležitost. Opomineme-li pomology, šlechtitele a genetiky, ocení tuto oblast i systematikové, fyziologové a badatelé v oblasti historie.